

СЕКЦІЯ 3. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС; СІМЕЙНЕ ПРАВО; МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

ПРО СВОБОДУ СЛОВА ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЛЮДИНИ У ДЕМОКРАТИЧНОМУ СУСПІЛЬСТВІ. МІЖНАРОДНИЙ ПІДХІД

Гуйван П. Д.

*кандидат юридичних наук, заслужений юрист України,
професор*

*Полтавського інституту бізнесу
м. Полтава, Україна*

Свобода думки і можливість вільного вираження своїх поглядів і переконань передбачає можливість кожної особи самостійно визначати для себе систему моральних, духовних та інших цінностей та вільно без будь-якого ідеологічно контролю їх виявляти назовні. В науковій літературі сформульовано визначення поняття свободи вираження поглядів як природного права людини: це можливість виражати своє ставлення ймовірного характеру до будь-яких теперішніх, минулих, майбутніх явищ, процесів, подій, фактів дійсності або давати їх оцінку. Свободу вираження поглядів людини класифіковано на такі види: 1) залежно від спрямованості свідомості – свобода вираження релігійних, правових, політичних та інших поглядів людини; 2) залежно від змісту поглядів – свобода вираження поглядів-припущень та свобода вираження поглядів-оцінок; 3) залежно від характеру зовнішнього вираження поглядів – свобода вираження поглядів у різних формах: вербальній (усній, письмовій, друкованій), невербальній та комбінованій (поєднання вербальної та невербальної); 4) залежно від того, наскільки правильно відображають дійсність погляди людини – свобода вираження істинних поглядів та свобода вираження хибних поглядів [1, с. 22].

Право особи на комунікаційну свободу прописане в численних актах міжнародного права. Скажімо, у Декларації про право та обов'язок окремих осіб, груп і органів суспільства заохочувати та захищати загально визнані права людини і основні свободи, затвердженій резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 9 грудня 1998 року, проголошується, що кожна людина має право, індивідуально і спільно з

іншими, заохочувати і прагнути захищати і здійснювати права людини і основні свободи на національному та міжнародному рівнях. Кожна людина, індивідуально і спільно з іншими, має право: а) знати, шукати, добувати, отримувати і мати в своєму розпорядженні інформацію про всі права людини і основні свободи, включаючи доступ до інформації про те, яким чином забезпечуються ці права і свободи у внутрішньому законодавстві, в судовій та адміністративній системах; б) як передбачається в міжнародних договорах про права людини та інших відповідних міжнародних договорах, що вільно публікувати, передавати або поширювати серед інших думки, інформацію та знання про всі права людини та основні свободи; с) вивчати, обговорювати, складати і мати думки щодо дотримання всіх прав людини і основних свобод, як в законодавстві, так і на практиці, і привертати увагу громадськості до цих питань. Кожна людина має право, індивідуально і спільно з іншими, розвивати і обговорювати нові ідеї та принципи, що стосуються прав людини, і домагатися їх визнання (ст. 1, 6, 7) [2]

Найбільш ефективним способом реалізації свободи вираження поглядів є здійснення конституційного права за допомогою ЗМІ. Мас медіа як професійний та цілеспрямований суб'єкт інформаційної діяльності можуть не лише виражати свої погляди та погляди інших учасників суспільства, але робити це на підставі кваліфікованого пошуку, збору відомостей, співставлення позицій різних учасників відносин. З іншого боку, доводячи інформацію до соціуму, журналіст впливає на формування поглядів членів суспільства, повідомлення сприймається широким колом споживачів. Відтак, засоби масової інформації та конкретні журналісти, публічно поширюючи інформацію, яка становить суспільний інтерес, повинні сумлінно перевіряти фактичну базу та надавати достовірні відомості згідно з правилами про журналістську етику. При цьому свобода вираження поглядів пов'язана з «обов'язками та відповідальністю», які застосовуються до засобів масової інформації, особливо стосовно питань великого суспільного значення. Ці чинники мають особливе значення, коли йдеться про посягання на репутацію конкретної особи та порушення прав інших осіб [3, п. 65]. В цьому контексті важливо, що, коли преса сприяє публічному обговоренню питань, які викликають законну стурбованість, вона мусить у принципі ґрунтуватися на офіційних репортажах без проведення незалежних розслідувань. Інакше вона менше виконує свою функцію сторожового пса [4, п. 68]. Але в будь-якому разі для функціонування преси важливим є якомога менше обмеження свободи вираження поглядів. При цьому найбільш підходящою формою обмеження є самоцензура. Більше того, при передачі інформації щодо функціонування органів держави, зокрема,

поліції та судової влади, коли недоліки в ній призводили до помилок правосуддя, преса повинна мати право розслідувати та представляти свої висновки з мінімальними обмеженнями. Така позиція Європейської спільноти.

Але, на жаль реальний стан відносин у досліджуваній царині далебі не такий позитивний. Стан свободи слова у світі та невинуватий тиск і притягнення журналістів до відповідальності не раз були предметом розгляду різних світових організацій. Так, у своїй резолюції на засіданні Генеральної Асамблеї спеціальний доповідач з питань свободи вираження поглядів від ООН Френк Ла Ру відзначив серйозні перешкоди для висловлювання думок та ідей, що відбуваються у різних країнах світу. Зокрема, відмічено розгалужену систему фільтрації, яка блокує доступ до веб-сайтів, що містять ключові терміни, такі як «демократія» та «права людини». Спеціальний доповідач глибоко стурбований тим, що застосовуються механізми регулювання та цензури, такі механізми стають все більш технічно витонченими, складними, з багатошаровим керуванням, що часто приховуються від громадськості (п. 29-30). У доповіді прозвучало, що міжнародна спільнота стурбована насильством, спрямованим проти журналістів, яке вона називає «цензура шляхом вбивства». Крім того, було засуджено переважаючу безкарність за злочини проти вільного вираження поглядів. Велике занепокоєння викликає і факт кримінальних переслідувань журналістів всупереч міжнародним зобов'язанням держав у галузі прав людини. Це відбувається на підставі створення нових законів, які часто виправдовуються як такі, що необхідні для захисту людей, їхньої репутації, національної безпеки або протидії тероризму. Однак на практиці вони часто використовуються для цензури контенту, це робить уряд та інші потужні організації, котрим не подобається зміст інформації або вони не погоджуються з нею. Спеціальний доповідач повторно закликав всі держави до декриміналізації наклепу. Крім того, він підкреслив, що захист національної безпеки чи протидія тероризму не можуть бути використані для виправдання обмеження права на самовираження, якщо не можна продемонструвати, що: (а) вираз має нашоухнути на неминуче насильство; (б) ймовірно, що буде розпалювати таке насильство; та (с) існує прямий зв'язок між вираженням та ймовірністю чи виникненням такого насильства [5, п. 72-73].

Подібні питання ефективності прав на вільне волевиявлення особистих ідей і переконань знаходяться в центрі уваги і такої міжнародної організації, як ЮНЕСКО. Нею нещодавно був розроблений План дій ООН щодо безпеки журналістів та питань безкарності за правопорушення проти них. В ньому, зокрема, вказується, що стратегія

щодо підвищення безпеки журналістів на національному рівні полягає в посиленні національних механізмів, що сприяють безпеці та боротьбі з безкарністю за злочини проти журналістів. Як було окремо підкреслено, «гарантування ефективного інтегрування відповідних зацікавлених сторін у механізм безпеки може різко збільшити його шанси на успіх шляхом використання навичок, ресурсів та підтримки різних зацікавлених сторін та сприяння координації на відміну від дублювання або навіть конкуренції». Ці механізми включають нарощування потенціалу, законодавчі реформи, моніторинг, надання засобам масової інформації захисного обладнання [6].

Звісно, преса не повинна переступати межі, визначені, зокрема, з метою захисту насущних інтересів держави, таких як національна безпека і територіальна цілісність, протидія загрози насильства, або з метою захисту правопорядку або запобігання злочинам. В той же час, ЗМІ повинні виконувати свої функції і відповідально поширювати інформацію та ідеї по будь-яких питаннях, які становлять суспільний інтерес, зокрема, про політичні ситуації, включаючи ті, які поділяють чи заперечують певну думку. Свобода друку наділяє суспільство одним з найбільш досконалих інструментів, що дозволяють дізнатися і скласти уявлення про ідеї та позиції політичних лідерів [7, п. 48].

Отже, можливість висловити свою думку, погляди і ідеї є однією з основоположних громадянських свобод у демократичному суспільстві. Найбільш реальною реалізація такого повноваження виглядає через засоби масової інформації. Незалежна преса та автономні ЗМІ вважаються наріжним каменем будь-якого демократичного суспільства. Але мас медіа не повинні переступати межі, визначені, зокрема, з метою захисту приватних прав та інтересів конкретних громадян. Вирішення подібних колізійних питань щодо одночасного дотримання свободи висловлювання і права особи на приватність має здійснюватися судами з урахуванням суспільного інтересу.

Література:

1. Яромл Л.В. Свобода вираження поглядів та проблеми юридичного забезпечення її реалізації в Україні (загальнотеоретичне дослідження). Автореф. дис. ... докт. юрид. наук. 12.00.01. Львів, 2019. 42 с.
2. Декларація про право та обов'язок окремих осіб, груп і органів суспільства заохочувати та захищати загальновизнані права людини і основні свободи, затверджена резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 9 грудня 1998 року. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_349
3. Рішення ЄСПЛ від 19 червня 2003 року у справі «Педерсен і Бадсгард проти Данії» (Pedersen and Baadsgaard v. Denmark), заява № 49017/99. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#{«itemid»::\[«001-61168»\]}](https://hudoc.echr.coe.int/fre#{«itemid»::[«001-61168»]})

4. Рішення ЄСПЛ від 20 травня 1999 року у справі «Bladet Tromso et Stensaas c. Norvège», заява № 21980/93. URL: <https://www.informea.org/ru/court-decision/bladet-tromso-and-stensaas-v-norway>

5. United Nations. General Assembly. Human Rights Council. Seventeenth session. Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression, Frank La Rue. 16 May 2011. URL: https://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/17session/a.hrc.17.27_en.pdf

6. UNESCO (2012), The international programme for the development of communication. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/International_Programme_for_the_Development_of_Communication

7. Рішення ЄСПЛ від 15 червня 2000 року у справі «Ердоглу проти Туреччини» (Erdogdu v. Turkey) заява № 25723/94. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/rus#{«itemid»:\[«001-58607»\]}](https://hudoc.echr.coe.int/rus#{«itemid»:[«001-58607»]})

ПИТАННЯ КОРИГУВАННЯ ОРЕНДНОЇ ПЛАТИ В УМОВАХ COVID-19

Зотов Д. О.

адвокат

м. Київ, Україна

Введення на всій території України карантинних обмежень у зв'язку поширенням COVID-19 наклало свій відбиток якщо не на всі, то, принаймні, на більшість сфер суспільного життя. Внаслідок застосування владою заходів, спрямованих на протидію поширенню хвороби, підприємницька діяльність багатьох господарюючих суб'єктів була обмежена, а у певних випадках і взагалі припинена. В зв'язку з цим, бізнес, що використовує приміщення залучені на умовах оренди, опинився у досить непростій ситуації – з одного боку орендарі не можуть отримувати прибуток з використання таких приміщень і бажають зменшити орендну плату або навіть уникнути сплати оренди, а з іншого боку орендодавці зацікавлені в отриманні належних їх сум.

Законодавством питання оплати за користування майном – оренду, врегульоване Цивільним кодексом України, а саме статтею 762, в якій зазначено, що розмір плати встановлюється договором найму. Частиною четвертої цієї статті встановлено право наймача вимагати зменшення плати, якщо через обставини, за які він не відповідає, можливість користування майном істотно зменшилася. Відповідно до частини шостої ст. 762 Цивільного кодексу України наймач